

İKT3401 İKTİSAT VE ZİHNİYET

Doç. Dr. Görkem BAHTİYAR

GİRİŞ

- Konunun anlamı ve önemi
- Kazanımlar
- Zihniyet çalışmalarının tarihi
- Alman Tarihçi Okul
- Ülgener ve Zihniyet Çalışmaları

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

Önem ve anlam

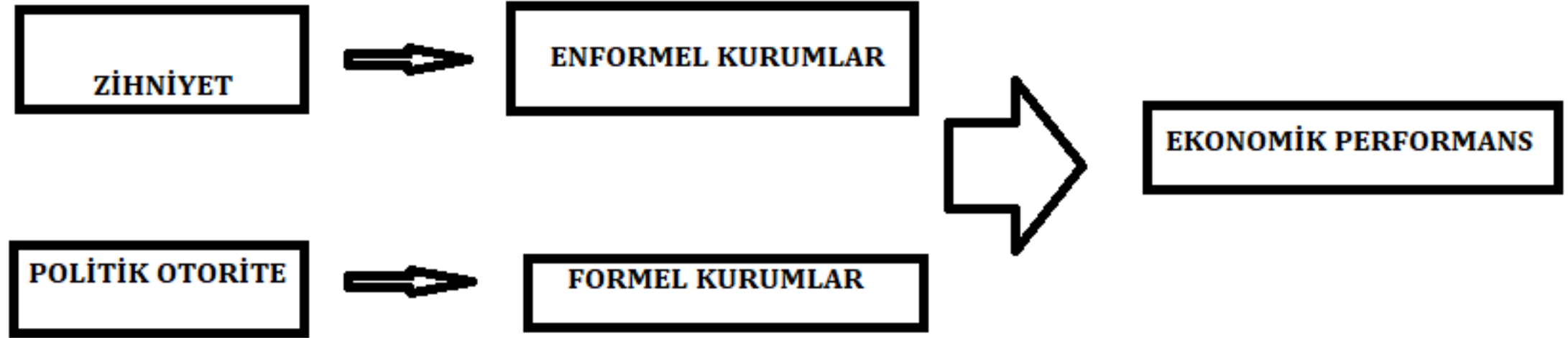
- Zihniyet çalışmasının önemi, iktisadi meselelere insanın iç dünyasını katmasıdır.
- Bir örnek:
- Sadece mal ve para hareketlerinin toplamı olarak ekonomi.
- Servet, sermaye, sanayileşme.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

Önem ve anlam

- Aynı girdiler neden farklı toplumlarda farklı sonuçlar veriyor.
- Aynı üretim girdilerini ve aynı hukuk sistemini kopya eden ülkelerde iktisadi performans neden aynı olmuyor?
- Cevabın bir kısmı zihniyet farklılığında.
- Zihniyet iktisadi kurumları ve ekonomik etkinliği etkiliyor.

ZİHNİYET, KURUMLAR VE EKONOMİK PERFORMANS

Kaynak: North, D., C. (1992). Institutions, Ideology and Economic Performance. Cato Journal. 11(3): 477-488.

1.BÖLÜM

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Türk Dil Kurumu, Zihniyeti, anlayış olarak açıklamaktadır.
- Kelimenin kökeninde zihin yani arapça akıl bulunmaktadır.
- Bu açıdan Zihniyet, Durkheim'ın dediği gibi bir akıllar bütünü, bir kollektif şuurdur.
- O zaman bir iktisat zihniyetinden de bahsetmemiz mümkündür ve tabi bu zihniyetin hem zamana, hem de mekâna ve topluma hatta aynı toplumun içinde çeşitli katmanlara göre farklılaşacağından.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Bu farklılaşma bizi zihniyetin değişebilen yapısını da görmeye mecbur eder.
- Zihniyet oldukça katıdır ancak zaman içinde değişimler geçirebilir.
- İktisadi zihniyetin değişimini Batı zihniyeti özelinde Hirschmann
- , Tutkular ve Çıkarlar'da titizlikle ve kapsamlı bir şekilde örnekendirir.
- Bizde Ülgener (İktisadi Çözülmenin.. ve Makaleler'de) bu durumu bahis konusu yapmaktadır.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- İktisat zihniyeti,
- iktisadi alanı ve o alana ait olan şeyleri nasıl göreceğimizi
- ve nasıl değerlendireceğimizi bize söyler.
- İktisat zihniyeti
- iktisadi dünyayı anlama ve anlamlandırma biçimimizdir.

Bu aynı zamanda onu nasıl yöneteceğimizi de gösterir.

- Örneğin, biri için faiz verimli bir geçim kaynağı olarak; başka biri için ise kaçınılması gereken bir şer olarak görülecektir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Buradan iktisat yöntemi ile ilgili çok önemli bir sonuç çıkar.
- O da evrensel bir iktisat biliminden henüz insanlığın şu aşamasında bahsedemeyecek oluşumuzdur.
- İktisat zihniyetleri toplumdan topluma farklılık göstereceğinden
- Sosyal bilim de farklılık gösterecektir.
- Çünkü her toplum iktisadi dünyayı farklı görecektir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Ülgener, iktisat zihniyetini “dünyaya ve dünya ilişkilerine içten doğru bir tavır alış” olarak tanımlar (Zihniyet, Aydınlar ve İzm’ler, s.14).
- Ülgener’in iktisadi zihniyet tanımı elbette bizim için önemlidir. O iktisadi zihniyeti, bilince veya bilinçaltına ait olabilen ve iktisadi yaşamımızı ilgilendiren ‘telkinler manzumesi’nden bir parça olarak tanımlar.
- Telkinler manzumesini de dünya görüşü olarak anlar.
- Dünya görüşünü de neredeyse kültür ile eşanlamalı görür (Ülgener, Aydınlar İzmler s.15).

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Yani iktisadi zihniyet bize işlemiş ve bizi yönlendiren,
- Davranışı etkileyen bir bütündür ve
- bütüncül bir zihniyetin özel bir parçasıdır.
- İktisat bilimi,
- tıpkı diğer sosyal bilimler gibi, zihniyetten ayrı düşünülemeyeceği için
- her zihniyetin üreteceği ayrı bir iktisattan bahsedilebilir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- İktisat zihniyeti ile neyi anlıyoruz:
- Ülgener'in tanımına göre,
- İktisadi aktörlerin benimsedikleri hareket ve davranış normlarının söz ve deyim halinde ve çoğunlukla telkin yollu açıklanışı/ortaya çıkışı.
- Değer hükümleri, tercih ve eğilimler toplamı,
- Dünyaya ve dünya ilişkilerine içten doğru bir tavır alış.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

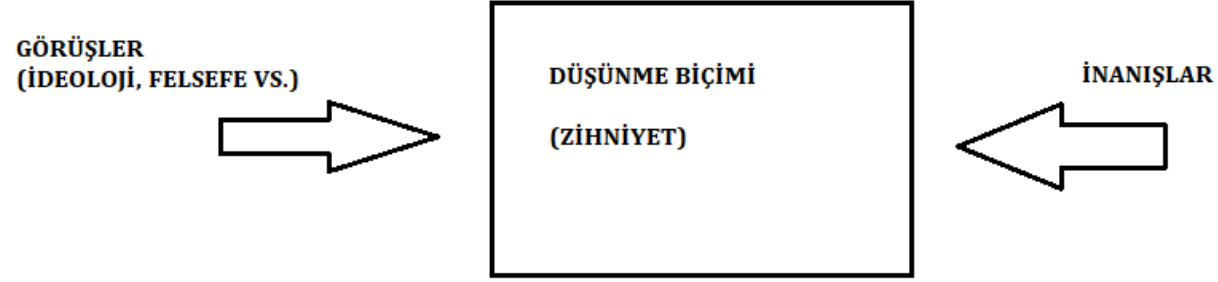
- Örneğin;
- Eşyaya ne gözle bakıyoruz?
- Çalışma ve kazanmaya karşı takındığımız tavır nedir?
- Tasarrufa ve biriktirmeye, tüccara ticarete nasıl bakıyoruz?
- Örneğin, Kapitalist zihniyetin öne çıkan özellikleri arasında, maddiyatçılık, tasarrufçuluk, rasyonalite ve daha fazlasını kazanmaya yönelik çabaya karşı olumlu bakış bulunur.

- Ülgener'e göre, İktisat zihniyeti, bilince hatta bilinçaltına sinmiş olan telkinler manzumesinin (dünya görüşünün) bir boyutudur.
- Werner Sombart'a göre de:
- İktisadi faaliyeti tayin eden her türlü fikri-manevi faktörler (alles Geistige), her tür sübjektif değer anlayışı, seçilen ve uyulmak istenen hedefler, uyulan norm ve kurallardır (maximes),
- Kısaca iktisat süjesinde canlı olarak yaşayan motifler toplamıdır.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

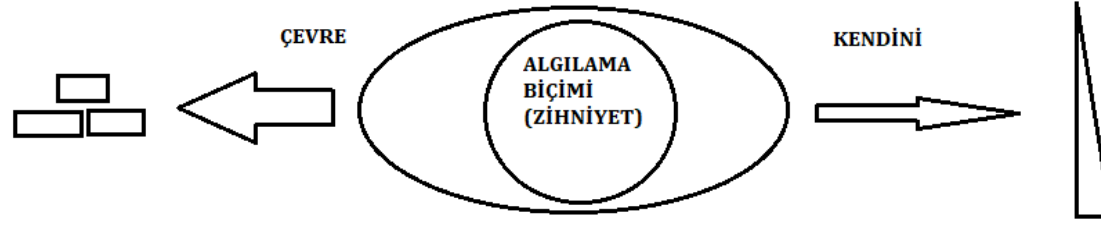
- Zihniyet-Ahlak ilişkisi nedir?
- Zihniyet, davranışların oluşumunda içerden gelen ve davranışla somutlaşan bir olguyken,
- Ahlak, davranışın dışında, emredici-kısıtlayıcı bir faktördür.
- Zihniyet mi iktisadi tecrübeyi belirler, yoksa tersi mi?

Şekil.1: Zihniyet Kavramı ve Etkenleri

Kaynak:TDK Sözlüğü (1988), Cilt:2, 1674'den aktaran Şimşek, 2008'den hareketle üretilmiştir.

Şekil.2: Algılama Biçimi Olarak Zihniyet

Kaynak: Aydın, 2004:132'den aktaran Şimşek, 2008'den hareketle üretilmiştir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Ülgener'in bu soru için önerdiği metod a causal metoddur.
- Yani ikisi birlikte evrilir.
- Zihniyet ve iktisadi davranış konusunda sebep sonuç ilişkisinden ziyade, yan yanalık söz konusudur.
- Zihniyet, iktisadi davranış ve dolayısıyla iktisadi performans tarihi süreç içerisinde birlikte gelişir/değişir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Zihniyetin Kaynakları:

1.Zihniyeti doğrudan ifadeye yarayan yollar:

-İktisadi aktörlerle yapılan birebir görüşmeler

-Hatıralar

-Otobiyografiler, kişisel notlar vs.

Örnek, ortaçağ işadamlarının kişisel notları.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Örnek, günümüz ünlü iş insanlarıyla zihniyet üzerine yapılan mülakatlar.

2.Zihniyetin dış görünüşleri:

- İş yerleri (Japon vs. Türk)

- Köy-kasabaların organizasyonu

- Limanlar, kanallar, vakıflar.

- Sanat(edebiyat eserleri, medya her tür somut sanat mimari heykel dahil)

Örnek, bölgede ne kadar fabrika var, köylerde çarşının önemi ne?

Etraf ne kadar ve ne amaçla geliştirilmiş?

Finans merkezi var mı? Ülke mamur mu? Demiryolu vesair altyapı var mı?

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

3.Hukuk kuralları:

- Rekabete dair hükümler
- Reklamlara ilişkin hükümler

4.Ahlak kuralları

5.Kamu oyu yansımaları:

- İtibar edilen ve horlanan tipler.
- Değişler, atasözleri.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

6.Gruplar arası ilişkiler:

-Değişik toplum kesimlerinin birbirleri ile ilişkileri.

Örnek: İşçi-İşveren ilişkileri.

7.Politika seçenekleri:

- Yönetim biçimi, iktidarın tipi, müdahaleci veya serbestiyetçi politika tercihleri.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- 1. madde dışındakilerin tamamı zihniyetin dolaylı ifadeleridir.
- Zihniyetin doğrudan ifade kaynakları hem çok kıt, hem de güvenilirlikleri sınırlıdır.
- Bu yüzden zihniyet araştırmalarında dolaylı kaynaklar daha çok kullanılmak durumundadır.
- Sanat, özellikle edebiyat zihniyet araştırmalarında başvurulan bir kaynak durumundadır.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Örneğin popüler kültür ve medya günümüz zihniyetinin belirli ölçüde yansıması olarak alınabilir.

Buraya kadar, Sabri F. Ülgener, Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler.

Günümüzde istatistik işleme yöntemlerinin gelişmesi ile bundan yararlanarak, görüşmeler-anketlere daha çok başvurulabilir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Zihniyet araştırmaları iki koldan yürür:
 1. Önce zihniyetin-ait olduğu çağ ve bölge de verilerek- genel bir görünümü verilir.
 2. Sonra köklerine ve kaynaklarına inilir.

Kaynaklardan bahsedilmişti.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

- Dolayısıyla Zihniyet Araştırmalarının genel planı aşağıdaki gibi olacaktır:

1.Ele alınan çağın ve çevrenin iktisat zihniyetini, ahlakla beraber, geniş bir tablo halinde belirlemek.

Dönemin tipik aktörünün zihniyet yapısını ortaya koyabilmek.

Mesela ortaçağ avrupasında bir soylu,

Ya da ilk kapitalist dönemdeki bir tacir olabilir.

ZİHNİYET: KAVRAM DÜNYASI

2.Söz konusu dönem ve çevrede baskın olan zihniyetin evrimini resmetmek.

- Bu zihniyet nereden türedi?
- Hangi kaynaklarla beslendi?
- Ne tür dirençleri aştı?
- Nasıl hakim olup yerleşti?
- Tartışma sorusu:
- İktisat zihniyetinin oluşumunda dini faktörler ne kadar önemli?

2.BÖLÜM

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

(ORTA ÇAĞ)

‘Dünya ahvalini kıtlık ve bolluktan

Cenk ve sulhten

ve bir sürü mihnet ve meşakkatten ibaret bil.’

Mevlana

(Rumi)

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

Ortaçağ iktisadi zihniyetini şekillendiren unsurlar:

- İmtiyazlı sınıfın ağalık ve efendilik bilinci
- Gösteriş ve tahakküm hevesi
- Halk tabakasında durgun (statik) hayat anlayışı
- Daha alt katmanda köylü sınıftan tevekkül itaat ve teslimiyet beklentisi.
- Şehirlerde esnafta topluluk ve dayanışma vurgusu (rekabete karşı)
- Geleneksel iş yapma ve zanaat anlayışı

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

1. Ortaçağ İktisat Zihniyeti:

‘Ortaçağ’

Siyasi-Politik Yapı:

- Büyük toprak mülkiyeti
- Toprağa dayalı hakimiyet

‘Toprağa dayalı statü dağılımı’

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

İktisadi-Mali Yapı:

- Servet anlayışında toprağın önemi büyük
- Ayni iktisat
- Şehir etrafında ve dışında tarım
- Şehir içinde çarşı esnafı ve loncalar

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

Hayat ve Sosyal Yapı:

- Toprak rejimine bağlı ağılık ve eşraflık
- Asıl ve nesep iddiası, önemi
- Toprağı dayalı, hareket kabiliyeti düşük servet ve değer anlayışı
- Dinamizme uzak lonca-meslek örgütlenmesi
- Mistik din anlayışı

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Batı'da 13. yer yer 14. asırdan itibaren ortaçağdan uzaklaşma
- Doğu'da ortaçağın devam etmesi
- Ortaçağa dönüş
- Ya da ortaçağa bağlanma
- Hem batıda hem doğuda ortak bir gözlem
- Ticaret merkezi olan şehirlerde iktisadi-sosyal yapı farklı görünüm veriyor.

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Abdurrahman-ı Cami Nefahatü'l-üns(1478):
‘Ademoğlu üç fırkadır: Ümera, ulema ve fukara.’
- Ruhani sınıf
- Ruhani derebeylik
- Doğu’da tüccar ve esnafın durumu

Tüccar:

- Ticaretin ağırlık noktaları ve bunların değişmesi

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

Esnaf:

- Lonca
- Fütüvvet ya da ahilik
- Fütüvvet: Yüksek bir insani ideal (cömertlik, mertlik gibi) anlamında kullanılır.
- Ahi: Eli açık, cömert anlamında.
- Fütüvvetin reisi Ahi.

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Fütüvvetin fonksiyonu:
- Sanat erbabının iş ahlakı ve disiplini
- Geleneği koruma
- Düşkünü kollama
- (Başlarda siyasi fonksiyonu da var).
- Zanaatın kendisini koruma
 - Rekabete yönelik
 - Zanaata giriş-çıkışa, yer değiştirmeye yönelik düzenlemeler.

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Esnaf topluluklarına ait eserler:
- Fütüvvetnameler.
- Örn. Ahmed Bin İlyas, Tuhfetülvesaya (öğütlerin güzel tarafı)-1290
- Gelenekçilik
- Gelenekçi toplumun iktisadi zihniyeti

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ (DEVAM)

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- 1695 tarihli bir belge(Adanır,s.397):
- ‘...debbağlar piri sultan Mahmut Ahi Evran’ın tertip ettiği kurala göre işlenmek üzere toplanan derilerin paylaşılması...’
- Ahi Evran (1171-1261).

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Gelenekçi toplumda
- Değişime şüpheyile bakılır
- Teknik gelişmeye
- Yer ve iş değiştirmeye sıcak bakılmaz.
- Fütüvvet

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Eşyaya bakış:
- Eşya mali tarafıyla görülmez
- Duygusal bağ vardır.
- Toprak, bina vs.
- Kapitalist ideal tip ve eşyaya bakışı
- Eşya-soyut değer-mali bakış
- Rasyonel hesap vs. Götürü bakış

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Sayı-rakam olarak görme
- Bugün kodlama
- Bilime, özellikle iktisada yansıması

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Üretim faktörlerinin seyyaliyeti:
- Gelenekçi toplumda hiçbir hareket yok mu?
- Gelenekçi toplumda kazanç hevesi mevcut değil mi?
- Risk alma, göç etme var mı?
- <https://www.youtube.com/watch?v=oaiszOBoZSw>

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- Vurgunculuk
- Disiplinli istikrarlı ve rasyonel faaliyete karşı vurguncu zihniyet
- Vurgunculuk ve kazançlar.
- Kazanılan servet nereye harcanıyor ya da aktarılıyor?
- Gösteriş ile yok etme

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- İktisadi düşünüşün zihniyet temelleri:
- 1.Basit ihtiyaç temini – Kar/kazanç prensibi
- Eokonomia ve Krematistik-Aristo
- 2.Statik iktisat zihniyeti – Atılgan/Dinamik iktisat zihniyeti
- 3.Gelenekçi iktisat zihniyeti – Rasyonalist iktisat zihniyeti
- Lonca zihniyeti
- Mistik, Hurafe zihniyeti ve aşılması

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNIYET TEMELLERİ

- 4.Diğerkam (altruistic) ve dayanışmacı (mütenasit) iktisat zihniyeti- Hodgam (egoist-bireyci) iktisat zihniyeti.
- Toplumda bunların bir karışımı bulunabilir.
- Ön plana çıkanı keşfetmek gerekir.
- Zihniyet katıdır ama değişmez de değildir.
- Zamanla hakim zihniyet değişebilir.
- Venedik, Ceneviz, Floransa – Tüccar devletler

İKTİSADİ DÜŞÜNÜŞÜN ZİHNİYET TEMELLERİ

- İngiltere-Hollanda, denizci milletler vs.

3.BÖLÜM

AHLAK VE ZİHNİYET

Ahlak ve Zihniyet

- Sosyolojide zihniyet,
- birey tarafından özümsemiş,
- mantık ve inanç unsurlarını içeren
- yargılar ve düşünceler bütünüdür.
- Aynı uygarlığa sahip insanlarda ortak bir görünüm verir. (bkz. Adanır, s.355).

Sombart

- Felsefe – yararcılık
- Antikçağ felsefesi etkili
- Sombart'a göre kapitalist zihniyetin kaynaklarından biri.
- Marcus Aurelius(MS. 121-180), *Kendime Düşünceler, yararcılık- Sombart s253-254)*

Sombart

- Ksenophanes(m.ö. 400ler), Oeconomicus: (Sombart,Bur., 256)
- ‘yasal yollardan zenginleşmek istiyorum.’
- ‘insanın dostlarını ve tanrıları hak ettikleri şekilde
- onurlandırmasının,... onların yardımına koşmanın ...kentteki gösteriş ve şaşaaya katkıda bulunmanın çok keyifli bir şey olduğunu düşünüyorum.’
- ‘bir yandan savaşa hazırlanırken bir yandan da servetini nasıl artıracığını düşünmek.. Bundan daha hayranlık verici ve önemli ne olabilir ki?’

Sombart

- Katoliklik
- Kilise 15. yy a kadar etkili.
- İtalyan şehir devletleri
- Alberti
- Papalığın ekonomik faaliyetleri
 - Vergi toplama, bankacılık-finans
- Skolastik felsefe
- Aquinalı Tomas
 - Çalışkanlık, tutumluluk ve dürüstlük

Sombart

- Faiz yasağının kapitalist gelişmeyi beslemesi.
- Protestanlık
- 17.yy sonları da çok etkili. Kapitalizme destek değil engel.
- Fakat Tomasocu ilkelerin ve rasyonalizm varlığı ile olumlu. Daha çok kapitalizm Protestanlığı etkilemiştir.

Sombart

- Yahudilik
- İktisat ve zihniyet üzerinde etkisi en güçlü olan inanç
- Faiz uygulama farklılığı
- Ticaret özgürlüğünü savunmaları-daha çok tarihsel
- Yabancıya karşı justum pretium yok.
- Reklam ve fiyat kırma var.

Sombart

- ‘Ekonomik gelişmelerin sorumluluğunu sadece ahlaki güçlerin etkisine bağlamak fazla abartılı bir yaklaşım sergilemek olacaktır.’ s. 309.
- Kapitalizmin ilerleyişinde dinin etkisini kaybetmesi de etkili.
- Kapitalist zihniyetin ‘erdemler’ kısmı ahlaki güçlerin etkisi altında.
- Ama kapitalist zihniyet
- Erdemler
- Yetenekler ve
- Tekniklerin bir birleşimi.

4.

AHLAK VE ZİHNİYET(DEVAM)

Weber

- Merkezde din var
- Protestan etik ve kapitalizmin ruhu
- Kapitalizm ve kazanç hevesi

Weber

- Kapitalist ruh nedir
- Mübadeleye dayalı
 - Vurgunculuk dışı-barışçıl- kazanç
 - Verimlilik
 - Rasyonel hesap işletme
 - Disiplin

Weber

- Başka bölgeler
 - Kent
 - Kırsal
 - Kar-kazanç hevesi var
 - Weber'e göre kapitalist işletme de yok değil
- Batı tipi kapitalizm (rasyonel kapitalizm)-diğer farkların yanında..
 - Burjuva
 - Burjuvazi
 - Proleterya

Weber

- Bir dinin rasyonelliği ile ne kastediliyor?
 - Büyüden arınma
 - Dinin dünyaya bağlanması
- Bkz. Weber – Çin Dini-

Weber

- Protestan ahlakı ve zihniyet
- Dayanaklar:
- 1895- sermaye artışından kaynaklanan vergi verileri
- Baden'de 1000 protestan başına 954 900 mark
- 1000 Katolik başına 589 800 mark
- 1000 Musevi başına 4 milyon marktan fazla

Weber

- Dışlanma ve azınlıkların (prtotestan-Yahudi) başarısı.
- Weber'e göre Katolikliğin asketik özelliği dünyaya mesafeli olmayı aşlamış olmalı.
- Kapitalist ahlak ve zihniyette:
- Kazanmak insanın yaşam amacıdır.
- ABD'nin kuzey ve güney eyaletlerini örnek gösterir.

Weber

- Güney kurulduğunda kazanca yönelik. Ama kapitalizm kuzeyde daha fazla serpildi.
- Kuzeyli vaizler.
- Buna dayanarak sebebin dini olduğunu iddia eder.
- Maddiyattan dine değil-dini inançtan maddiyata giden ilişki..
- Kapitalist ahlak daha çok endüstriyel bir ahlaktır.

Kapitalist İdeal Tip (Weber)

- Kapitalist ideal tip
- Özellikleri
- Gösteriştan uzak, fark edilme endişesi yok.
- İstihdam sağlama,
- Kentinin ilerlemesine katkıda bulunmak erdem ve haz verir.
- Ksenophones'in zenginlik ahlakı ile karşılaştırınız.

Kapitalist İdeal Tip (Weber)

- Dünyadan çekilmeyi hoş karşılamaz
- Protestanlık
ve Melamilik
- Tarihi

Protestanlık

- Protestanlığın dört kolu:
- Calvinizm
- Pietizm
- Metodizm
- Babtizm

Protestanlık

- Kalvinizm
- Hollanda
- İngiltere
- Fransa
- 16.-17. yy.

Protestanlık

- Ebedi kurtuluş fikri (Reform dönemi)
- Katoliklik
- Ayinler ve kilise aracılığı ile
- Protestanlık burada ayrılıyor.
- Bireyciliğin kökenleri
- 'Ben seçildim mi?' sorusu.

Protestanlık

- Calvinizm: seçilmişler Tanrının görülmeyen kiliseleri.
- Bireycilik.
- Tanrının lütfunun işareti
- Dünyevi-mesleki başarı.
- Tanrının lütfuna çalışarak ulaşılır.
- Zamanı boşa harcamak büyük günahtır.

Protestanlık

- İngiliz Püritanizmine İngiliz Yahudiliği diyenler vardır.
- Weber'e göre Yahudiler maceracılık/maceracı kapitalizm tarafında kalmıştır.
- Sombart ile fark
- Püritanizm rasyonel burjuva işletmesini geliştirdi.
- Püritanizm (İngiliz Protestanlığı)

Protestanlık

- İnsan malların mutemedi.
- Hesap vermek durumunda.
 - İslam
- Kendi şanı için malı kullanmak riskli.

Protestanlık Kalvinizm ve Weber'in ideal tipi

- Sonuç
- Çok çalışma
- Zamanı ve kaynakları etkin kullanma
- Gösteriş ve lüksten kaçınma
- Tasarruf
- Tekrar yatırım
- Rasyonel kapitalist işletme
- Batı tipi (Rasyonel) kapitalizm

Protestanlık Kalvinizm ve Weber'in ideal tipi

Sonuç (devam)

Eşyaya bakışın nesnelleşmesi

Rasyonel, Kartezyen felsefenin yükselişi

5.

AHLAK,ZİHNİYET VE İKTİSAT

Ahlak, Zihniyet ve İktisat

- Ülgener, iktisadi analizde zayıf taraf.
- İnsanın
- Ahlakın
- Eksikliği
- ‘Kim bir canlıyı tanımak, anlatmak isterse ilk işi ruhunu kovmak oluyor’

Ahlak, Zihniyet ve İktisat

- Zihniyet ana akım ve rasyonalite
- Ana akım iktisadi insanın zihniyeti
- Homo economicus

Ahlak, Zihniyet ve İktisat

- Ahlakı ve zihniyeti ile insan faktörünün iktisada katılması.
- Sanat, din, tarih, kültür işin içine giriyor.
- Sanat tarihi iktisat tarihi ile bağlantılıdır. Ülgener'e göre kaynaşmıştır.
- J.S. Mill 'Sade iktisatçı iyi iktisatçı değildir.'
- Çağlar ve her çağda hakim iktisat zihniyetinin bulunması.

Örnek Uygulama.1: Potlaç Düzeni Din, Ahlak ve Potlaç

- Adanır ve Potlaç
- Potlaç
- Zihniyet olarak potlaç
- Potlaç
- Maddi-manevi olgu bütünlüğü
- Potlaç sonrası maddi manevi olgu ayrışması

Din, Ahlak ve Potlaç

- Hristiyanlık öncesi Avrupa ile sonrası zihinsel yapı değişmesi olduğu gibi,
- İslam öncesi ve sonrası toplumlar için de olmuştur. (Adanır,Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış, s.292).
- Din bir şekilde zihniyeti etkiler.
- Etki derecesi değişebilir.

Din, Ahlak ve Potlaç

- Potlaç – Daha çok maddi olgu manevi olanın sonucu (Weberyen düşünce).
- Modern (potlaç sonrası)- tersi- Daha çok manevi olan maddi olanın sonucu (Marxist düşünce).
- Ya da maddi olanla manevi olan tamamen ayrı.
- Hangisi?

Din, Ahlak ve Potlaç

- Potlaç düzeni – doğa ve değişmezlik.
- Gelenekçilik
- Tek tanrılı dinler-potlacın kırılması - rasyonelliğe doğru

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Ülgener, Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler içinde 'İktisat Zihniyeti ve İktisat Ahlakı'
- Terkib-i Bend incelemesi yapıyor.
- 1. Bağdatlı Ruhi(17.yy)

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- ‘Vardım seheri taat için mescide nagh
 - Gördüm oturur halka olup bir nice gümrah’
 - ‘Dedim ne sayarsız ne alursuz ne satarsız
 - Ki asla dilinizde ne Nebi var ne hod Allah’
- Dedi biri kim şehrimüzün hâkim-i vakti
- Hayr etmek için halka gelür mescide
her gâh
 - İhsânı ya pençâh u ya çildür fukarâya
 - Sabr eyle ki demdür gele ol mîr-i felek-
câh

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- ‘Geldikleri mescide bildim ne içindir
- Yüz döndürüp ondan dedim ey kavm olun agah’ ‘Kim sizden ırağ oldu ise Hakka yakındır,
 - Zira ki dalalet yoludur gittiğiniz rah’
- ‘Her kimseyi kim cübbe ve destar ile görsen
 - Eylerisin onun cübbe ve destarına ikram’

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Yorum?
- Ülgener'in yorumu 17.yy taşra zihniyeti analizi.
- Yarı feodal yarı tarikat (cezbeli)
- Umera , ulema ve fukara
- Asıl soy nesep ya da tarikat silsilesi önemi

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Nabi (17. yy.) para üzerine:
- 'bin kişvere(iklim) seyahat eyleyip' 'Gah oldu atıyye gah kıymet'
 - Gah oldu hediye gah rüşvet'

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- İranlı şair Saib(17. yy):
- ‘Devletin şirazesini dağıtmadan muhafaza, altın ve gümüşü saçıp dağıtmakla-perişan etmekle- mümkündür’
- Potlaç kültürünün izleri
- Merkantilist zihniyetin olmaması
- Halbuki 16. yy da Avrupa’da merkantilizm doğmuştu

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Yine Bağdatlı Ruhi:
- ‘Eğer bisim ü zersen gökten insen sana izzet yok’
- Sim:altın
- Zer:gümüş
- Mevlana (13. yy.)
- ‘yaşlı, genç herkes altın peşindedir.’

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Nabi:
- ‘Manend-i berf yağmaya muhtaçtır nükud,
 - Dil-i germ hasretin etmeye def hararetin’
- Alttan üste rüşvet
- Üstten alta saçma ve yok etme
- Altın-gümüş hevesi

Örnek

Uygulama.2:

Ülgener ve Edebiyat

- Heves ve hırsların bir tarafta yok edici düzen içinde kalması(doğuda)
- Maceracılık ve vurgunculuk + gösteriş.
- Diğer tarafta (batıda) ticarete ve ticari işletmeye aktarılması söz konusu.

6.

**ZİHNİYETİN DEĞİŞİMİ AVRUPA'DA
İKTİSADİ DAVRANIŞ VE
ZİHNİYET**

- Zihniyet oldukça katıdır fakat değişmez değildir.
- Zihniyet zamana göre değişebilir.
- Mekana göre değişebilir.
- Aynı mekan ve zamanda kişiler ve gruplar arasında farklı olabilir.
- Ortaçağ
- Feodal-soylu zihniyeti
- İtalyan devletleri tüccar zihniyeti
- Burjuva-Yeniçağ-Rönesans

- Rönesans nedir?
- 15-16.yy-14-17.yy.
- Kendine gelme
- Yeniden doğuş
- Uyanış
- Halil İnalcık-Rönesans

- Petrarca ve Bocaccio 14. yy.
- Yüksek sosyete
- Roma-Yunan kültüre merak
- Şehir devletleri rekabet-kültür-sanatta yarış
- Meşruiyet kaynağı olarak kültür-bilim-sanat

Avrupa'da Zihniyet Değişimi

- Max Weber: 'Ahlaki anlamda en iyi ihtimalle göz yumulan bir uğraş', nasıl oldu da ilahi olan ile ilişkilendirdi?
- Ortaçağda aristokraside şan kazanma para kazanmadan üstün.
- Daha sonra ticaret dışı şan arayışı gözden düşüyor.
- Kredito ön plana çıkıyor.
- Bu değişimin Kapitalist zihniyetle bağlantısını tartışınız.

- Tutkuların yönlendirilmesi fikri.
- Görünmez el – Montesquieu (1748)-şahsi ihtiraslardan toplum yararına
- Spinoza ve Rousseau – insanı olduğu gibi ele alma
- Rousseau-’İnsanı olduğu gibi, kanunları olmaları gerektiği gibi’ ele almak.
- Montesquieu-güçler ayrımının mantığı burada.

- Giambattista Vico (18.yy):Toplum,
- ‘saldırganlıktan ulusal savunmayı’
- ‘açgözlülükten ticareti’
- ‘ihtirastan siyaseti’ üretmiştir.
- Bernard Mandeville ‘Arılar Masalı’ Fable of the Bees

- Adam Smith ‘tutku’ – ‘çıkar’
- İktisadi liberalizmin ahlaki kökenleri.
- Hegel-yüksek dünya-tarihsel amaca hizmet

- 17. Yüzyıl Bacon ve Spinoza
- Tutkuların karşılıklı dengelenmesi
- Spinoza ?
- Spinoza-Etika:
- ‘Bir duygu, daha güçlü başka bir duygu dışında’ bir şeyle dizginlenemez.

- Hume:
- Akıl tutkuların kölesidir.
- Karşıt bir dürtü dışında hiçbir şey tutkuyu engelleyemez.
- Zevk düşkünlüğü yerine zenginlik düşkünlüğünü koymalıyız.
- Tutkuya karşı çıkar

- Aslında bunlar tutkuların yönlendirilmesinden başka bir şey değil.
- İktisadi düşünce için anlamı: çıkar ve onu analiz etmenin kolaylığı.
- İktisattan örnekler
- Çıkar faiz interest
- Faizin meşrulaşması
- Çıkar analizinin paradigma haline gelmesi
- Thomas Kuhn ve Paradigma

- Çıkar analizi-öngörülebilirlik ve tutarlılık
- Tutarlılık, iktisat ve rasyonalite
- Rasyonalitenin anlamı
- Rasyonalitenin bileşenleri

- Ticarete olumlu bakış ve barış
- Karşılıklı çıkar ağlarının oluşması,
- Sosyal denge
- Çıkar ağları ile barış gerçekleşti mi?
- Gelişmiş ülkeler arasındaki görece barışın sebebi nedir?

- Tutkular istikrarsız ve öngörülemez
- Çıkar öyle değil
- Çıkar daha rasyonel bir olgu.
- Ticarete olumlu bakış.
- Tüccar-burjuva zihniyetinin yayılması ile alakalı.

- Jaques Savary 1675 – Kusursuz Tüccar kitabı
- Uluslar arası ticaret ilahi takdirin bir sonucu
- Çünkü kaynaklar farklı yerlerde
- Sonuç, ticaret ve dostluk
- Ticarete ahlaki-hatta ilahi dayanak.

- Şan peşinde koşma ve çıkara dayalı hareket etme.
- Şan daha çok aristokratik
- Çıkar daha çok tüccar-burjuva
- Soylu olmayanların şan peşinde koşması zaten hoş karşılanmıyor.
- Montesquieu:
- ‘tutkular insanları kötü olmaya itebilecekken, kötü olmamak onların çıkarıdır’
- A.Smith Ahlaki Duygular Kuramı ile karşılaştırın.

Sonuç:

- Ticaretin gelişmesi
- Burjuva zihniyetinin yayılıp güç kazanması
- Aristokrasi ve idarecilerin gücünün zayıflaması
- Kurumsal değişme:

Demokratikleşme

Mülkiyet güvencesinin artması

Güçler ayrılığı

- Soyluların şan-gösteriş merakı lüks mallar ticaretini destekliyor.
- Sonunda tüccar sınıfı kazanıyor. (A. Smith + Sombart)
- Hirschman bunu çıkarın tutkuya galip gelmesi olarak yorumlar.
- Keynes,
- ‘İnsanların tehlikeli eğilimleri para ve şahsi servet kazanma fırsatlarının varlığı ile daha zararsız kanallara yönlendirilebilir.’

